biex jurihom li Kristu maqtul minnhom kien il-Messija mwiegħed mill-profeti u mistenni minnhom. Iżda S. Luqa qiegħed jikteb għall-pagani biex jurihom li huma wkoll imsejħin għas-salvazzjoni. It-tagħlim ta' S. Mattew ma kienx igħodd għall-qarrejja ta' S. Luqa, u għalhekk il-bxara ta' S. Luqa ma taqbilx mal-bxara ta' S. Mattew, għalkemm it-tnejn huma l-bxara tas-salvazzjoni. Minn dan nifhmu li ż-żewġ Evanġelisti ma setgħux jirrakkuntaw l-istess ġrajja jew isemmu l-istess tagħlim ta' Ġesù.

Barra minn dan għandna niftakru li kull kittieb għandu l-manjera tiegħu kif jirrakkonta. Hu tnejn min-nies, għidilhom jiktbu fuq l-istess fatt u tara kif it-tnejn ma jkunux jaqblu bejniethom f'kollox. Hekk ukoll l-Evanġelisti. Kull wieħed kellu l-manjera tiegħu kif jirrakkonta. Wieħed jistgħu jolqtuh ċerti ċirkustanzi li ieħor ma jagħtix każ tagħhom. Fost l-Evanġelisti S. Luqa kien l-aktar wieħed ta' l-iskola, iżda madankollu S. Mark kellu ħabta jsemmi ċerti ċirkustanzi żgħar li jagħtu ħajja lir-rakkont; S. Luqa, kittieb aħjar, ma kellux dil-ħabta. Terġa' xi drabi Evanġelista jgħaqqad flimkien żewġ ġrajja jew żewġ diskorsi ta' Ġesù li jixxiebhu, fil-waqt li ieħor jifridhom. Dawn huma ħwejjeġ li jmissu biss il-mod tar-rakkont, imma l-verità tibqa' sħiħa. L-Evanġelisti riedu jgħallmu permezz ta' rakkonti veri, mhux jirrakkuntaw ġrajja bl-irqaqat tagħhom kollha.

P.P. SAYDON.

IN-NISA TA' L-GĦARAB

Il-Għarab ma humiex kollha xorta waħda. Hemm Għarab tal-ibliet, imrobbijin fil-kulleġġi, li ħlief mil-lingwa ma jingħarfux mill-Ewropin. Għal hekk meta hawn insemmu "Għarab" ma nifhmux il-Għarab kollha, imma lil dawk li jgħidulhom "Bedu", li dejjem jiġġerrew min-naħa għall-oħra, u lill-Għarab tar-rħula ż-żgħar li jgħidulhom "Fellaħin".

It-Twelid. — Fost il-Għarab tal-Palestina it-twelid ta' tifla, ma hux bans, ġrajja ta' ferħ, imma aktar ġrajja ta' niket, qisha ġrat xi ħsara fid- dar; għad li dan, meta titweldilhom tifla, il-Għarab ikollhom x'isabbarhom: il-ħsieb li jekk tgħix sa kemm tikber u jkollha dawk it-tnax-il sena, idaħħlu tagħha kemxa flus, jiġifieri jżewwġuha lil xi għarus li jħallas tajjeb. B'dana kollu, it-twelid ta' tifla huwa dejjem mgħdud bħala ġrajja ta' swied il-qalb.

Meta titweldilhom tifla, il-Għarab, ma jagħmlu ebda naqra ta' għors, u jagħtuha isem dak il-ħin li titwieled jew ftit wara. L-isem lil uliedhom il-Għarab ma jagħtuhx kif ġie-ġie, imma dejjem irid ikun ifisser xi ħaġa li jkollha x'taqsam mat-tarbija. Jekk tkun smina, aktarx li jsemmuha Żagħlula (jiġifieri 'beċċuna'); jekk titwieled fi żmien il-ġlied bejn raħal u raħal, isemmuha Ħarbija (tal-gwerra); jekk ikun għamel xi xebgħa silġ ftit qabel jew ftit wara twelidha, isemmuha Talġa (silġa), u hekk. Ġie li jsemmuha Żejna, jew Ġawħra, jew Tamina, (prezzjuża) jew Trajja (linfa). Ix-xebba tal-Opra ta' Verdi kien jisimha Għida (Għajda) jiġifieri 'festa'. Dejjem xi isem li jfisser xi ħaġa, bħal ma kien isir mill-ibgħad żmenijiet.

Malli t-tifla jkollha xi sitt snin jew sebgħa, jġiegħluha tagħmel xi ħidma

biex tgħin id-dar. Tiġma r-rawt tal-baqar u l-bagħar tal-ħmir u ġġibu d-dar biex ommha tnixxfu u tqabbad in-nar, bih, bħala faħam. Tlaqqat il-ħubbejża minn qrib ir-raħal, biex jgħalluha u jekluha. Iġġib l-ilma mill-għajn u tirgħa n-nagħaġ, u titlob il-"baqxix" kull darba li tara lil xi ħadd għarib u liebes tajjeb. Għal bniet ma hemmx skola. Tifla qegħda għax-xogħol biss, mhux għat-tagħlim.

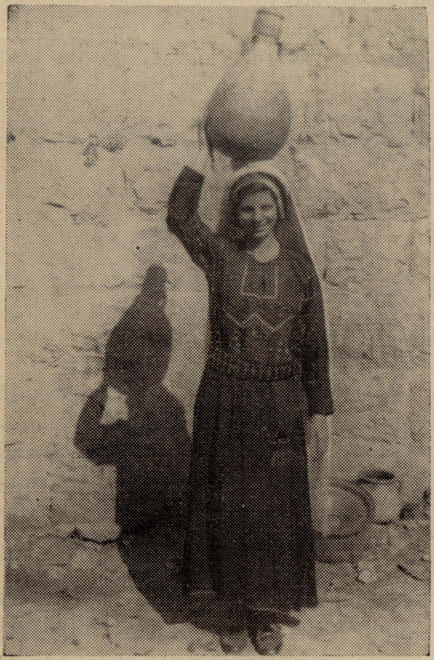

Mara tal-Palestina, liebsa l-lbies irżin tagħha, bil-ġarra ta' l-ilma fuq rasha u l-inħasa tat-tisjir fl-art ma' ġenbha.

Il-lbies. — Il-libsa li jilbsu l-bniet u n-nisa Għarab tkun bħal bluża twila u wiesgħa, sewda jew kaħla, drabi mżejna bit-titriż, jiġifieri bil-ward irqiq maħdum bil-ħajt tal-ħarir ta' ħafna lewnijiet, fuq is-sider u mal-ħjata tal-ġnieb tal-bluża. Fuq rashom ikollhom ħarqa bajda kbira, li jħalluha tidden-del għal wara daharhom. Ikunu mħażżmin b'terħa, aktarx ħamra jew safra biex taqta' fuq lewn il-bluża. Billi l-flus tal-Palestina bit-toqob, jekk ikollhom il-flus, idommuhom f'qafla u jorbtuhom ma' rashom, min fuq xbinhom għal wara widnejhom. Jagħmlu wkoll naqra ta' "make up" xi drabi, xi wħud minnhom. Dan ikun ftit trab tal-faħam irqiq, li huma jgħidulu 'koħol', li jdaħħluh fi xfar għajnejhom, biex jidhru suwed u kbar, u wkoll iħar-suhom mit-trakoma, jew laħam ħażin. U fit-Transġordanja, jagħmlu ħafna tikek suwed bil-labar, fuq ħaddejhom.

It-tifla ma titħalla qatt li tagħmel ħbieb jew titkellem ma' rġiel jew subjien barranin, imma biss ma' missierha u ħutha. Jekk jiġri li ttabba' ġieħha (ħaġa kbira ħafna biex issir) id-drawwa hi li missierha jew ħuha jħassar il-għajb tal-familja billi jaqtagħlha griżmejha quddiem ix-xhieda u joqtolha.

Il-għerusija. — Il-bniet Għarab jiżżewġu bikri. L-aktar żmien dari taż-żwieġ tagħhom hu meta jkollhom ma' dwar it-tnax-il sena. Il-Għarab jgħidu li l-mara hija bħall-warda. Kif warda aktar ma taqtagħha bikri mill-ġnien aktar iddum friska u tfuħ, hekk ukoll il-mara, aktar ma tiżżewwiġha bikri, aktar iddum tithenna biha. Il-mara tal-Għarab, meta jkollha erbgħin sena tidher qisha għandha xi sittin, imma dan ħtija tal-Għarab infushom, bix-xogħol żejjed li jħaddmuha. Il-ftehim taż-żwieġ isir bejn misserijiet il-għarajjes, jew jekk ma jkollhomx missierhom, bejn zijiethom jew ħuthom subjien, drabi bla ma tkun taf it-tifla. Jiġri wkoll mhux darba u tnejn li l-għarusa sa nhar it-tieġ ma tkun qatt rat il-għarus, u anqas tkun taf min sa jkun il-għarus tagħha. Drabi tifla żgħira iżewġuha lil raġel xiħ, li aktarx ikollu xi żewġ nisa oħra qabilha. Jekk tifla jkunu jriduha żewġt irġiel, jirbaħha

dak li jħallas tagħha l-aktar; imma jekk iħallsu xorta, jirbaħ dejjem il-qarib.

Iż-żwieġ. — Min jiżżewweġ irid iħallas tal-għarusa lil missierha jew lil ħuha jew lil zijuha. It-ftehim ta' kemm sa jkun il-ħlas u ta' x'sejjer ikun, isir minn qabel. Il-ħlas ma jkunx fil-pajjiżi kollha xorta waħda, u l-għarusa torħos jekk tkun kerha, jew għajnejha mpeċpċin, jew ikollha xi nuqqas f'saħħitha. Il-ftehim tal-ħlas isir quddiem ix-Xiħ jekk ikunu Misilmin u quddiem il-Qassis jekk ikunu Nsara.

Fil-jum li jkunu ftiehmu li jsir it-tieġ, nies il-għarus, imseħbin minn kotra ta' rġiel, nisa u tfal, imorru jġibu l-għarusa minn dar missierha. Jrikkbuha fuq ġemel jew fuq debba, jgħattuha b'lizar, u jeħduha fost ħafna għajjat. Kif jaslu, idaħħluha għand il-għarus mill-ewwel, u l-għors isir barra, quddiem il-bieb, fit-triq. Hemm in-nies jibdew jgħannu u jiżfnu u jitbahardu. Joqtlu l-ħrief u jsajjruhom u jgħallu r-ross u kul ħadd jiekol. Għal kemm il-jum wara t-tieġ il-għarusa ma titħalliex toħroġ mill-bieb 'il barra.

Il-Miżżewġa — Il-mara Għarbija meta tiżżewweġ tkun għal kollox u f'kollox ħwejjeġ ir-raġel, u jħaddimha u jsawwatha kemm irid u ħadd, anqas il-Pulizija, ma jista' jindaħallu. Għal hekk il-Għarab għandhom qawl fuq in-nisa miżżewġa; jgħidu li l-miżżewġa hija: "mara bil-lejl u ħmara bin-nhar". Il-mara jkollha tnaddaf id-dar, taħsel il-ħwejjeġ, tagħġen il-ftajjar u taħbiżhom kull jum, iġġib l-ilma mill-għajn, li wisq drabi tkun bgħida ħafna. Tmur tiġbor il-ħatab għan-nar, u ġie li, għad li m'hux wisq drabi, ir-raġel jorbotha mal-ħmar u jaħrat biha. Jekk imorru minn raħal għal ieħor, ir-raġel jirkeb fuq il-ħmar u l-mara timxi, drabi b' tarbija fuq drieghha u xi sorra ħwejjeġ fuq rasha. Il-ħlas ta' dan kollu jkun il-ftit ikel li tiekol: xi ftira taddqiq tal-qaraboċċ, jew xi ftit għadds mgħolli, jew ful jew ħubbejża. Torqod fl-art, fuq biċċa ta' ħasira.

Ir-raġel huwa għajjur għall-aħħar għall-mara tiegħu, għal hekk ebda raġel barrani ma għandu qatt isellem jew ikellem lil mara tal-oħrajn, anqas biss jarfa' għajnejh u jħares lejha.

Nisa tat-Transġordanja, lebsin il-lbies oħxon tagħhom, juru lil-Franġiskan kif jagħżlu l-imgħażel.

It-Tkeċċija — L-akbar ħsara li jista' jiġrilha l-mara hija jekk toħroġ ħawlija, jiġifieri ma jkollhiex tfal, għax fuq hekk aktarx li r-raġel ikeċċiha. Mara li ma tiledx hija maħsuba li jkollha fuqha s-saħta t'Alla. Jekk il-mara tara li hija ħawlija tibda tagħmel il-wegħdi lil qaddisin tal-Misilmin u tal-Insara. Tmur iżżur il-qabar ta' nies tajba, tixrob mill-ilma li jħallu warajhom il-għoġiela u tilbes il-ħwejjeġ ta' xi mara li tkun għadha kif wildet. U jkollha għal fejn tibża' tas-sew, għax imsejkna hi kemm ikollha tbati aktar minn qabel, jekk ir-raġel ikeċċiha.

Il-Misilmin jistgħu jiżżewġu u jżommu sa erba' nisa f'daqqa. Jistgħu ukoll ikeċċu lil min iridu u jiżżewġu oħrajn flokhom. Il-ħtijiet li għalihom ir-raġel jista' jkeċċi l-mara huma dawn: iż-żina tal-mara, jekk tinqabad ma' xi raġel ieħor, u għal dan jista' wkoll joqtolha; jekk igħaddu xi snin u ma tilidlux tfal; u jekk ikollha tnejn jew tlieta bniet wara xulxin. It-tkeċċija tal mara ssir bil-ħalla jew permess tax-Xiħ, li jagħmilha wkoll ta' Mħallef. Jekk ikollha t-tfal, is-subien jibqgħu mal-missier u l-bniet imorru ma' l-omm. Il-missier, jekk ikun irid il-bniet ukoll, jista' jeħodhom.

Il-mara l-imkeċċija tarġa' tmur għand niesha, u l-flus li jkun ħallas tagħha żewġha ma jerġgħux jirtaddulu. Niesha jagħmlu kemm jistgħu biex jerġgħu jżewġuha, sewwa biex jeħilsu minn xkielha, u sewwa biex jerġgħu jdaħħlu xi ħaġa tal-flus tagħha.

Għeluq — Kif rajna hawnhekk, ta' fuq-fuq, il-ħajja tal-mara Għarbija hi ħajja ta' hemm, ta' jasar u ta' tbatija. Ħajja ta' qadi lir-raġel, m'hux ta' sħubija miegħu. Il-mara tkun għar-raġel bħala bhima, li jkun xtara bil-flus jew partatha, biex jinqeda biha kif irid, u meta jixba' minnha jibgħatha 'l barra. Wara ħajja ta' xogħol iebes u tmaqdir, jekk tkun Misilma, anqas biss ma tista' tittama għal xi ħlas fid-dinja l-oħra, għax il-Misilmin igħidu li n-nisa huma bħal bhejjem, ma għandhomx ruħ. Għal hekk, kif igħidu huma, in-nisa ma jistgħux imorru l-ġenna. B'dan kollu n-nisa Għarab ma jgemgmux mill-qagħda msejkna tagħhom, u l-moħqrija jeħduha bħala ħaġa mil-lewn id-dinja. Jemmnu b'qalbhom kollha li dik hi l-ħajja tagħhom u ma tistax tkun xort'oħra. La darba Alla ħalaqhom nisa, tkun magħmula r-rieda tiegħu.

MACRINO

IL-GĦASSIESA TA' L-IMKEJJEN IMQADDSA

Qrib is-sena 1336 is-Sultan u s-Sultana ta' Napli, Robertu d'Anjou u martu Sanċa t'Aragona, li t-tnejn ħasel kellhom ħuhom raheb Franġiskan, u kellhom it-titlu ta' Slaten ta' Ġerusalem, wara ħafna taħbit u ftehim, xtraw iċ-Ċenaklu u l-art ta' ma' dwaru minn għand is-Sultan ta' l-Eġittu, Nasr Muhammed, bi tnejn-u-tletin-elf dukat, li jġibu fuq l-erbatax-il-elf-u-disa' mitt lira Ingliża, u tawh lill-Franġiskani. U ma' dan qalgħulhom ukoll il-jedd li jieħdu ħsieb u jħarsu l-Imkejjen Imqaddsa ewlenin tal-Palestina. Għal dan, il-Papa Klement XVI faħħar wisq lil dawn iż-żewġ Slaten li kienu jidhru f'isem il-ġnus Kattolki ta' l-Ewropa, u ħareġ Bolla fil-21 ta' Novembru 1342, li tibda "Nuper charissimi", li biha saħħaħ il-jedd tal-Franġiskani min-naħa tiegħu u stqarrhom bħala ħarriesa tal-Art Imqaddsa f'isem is-Santa Sede. U Ruma, b'ħafna dokumenti li ħarġu u li għadhom joħorġu minn żmien għal